

Одного разу на мешканців Лаконії у давній Греції напало чужинське військо. Його воєначальник запропонував лаконійцям здатись. Якщо ж ні, то вони будуть жорстоко покарані. Місцеві попросили часу на роздуми. Згодом дали чужинцям таку «лаконічну» відповідь: «Якщо».

Останнім часом в Україні здійнялася церковно-суспільна буря навколо перспективи автокефалії Православної Церкви, яку часто називають помісною. Наші медіа-коментатори стали посилено користуватись церковною термінологією – томос, Церква-Мати, юрисдикція...

Такий сплеск зацікавлення церковними справами не може не тішити. Безперечно, українцям не байдуже, якою буде Українська Церква завтра. Адже навіть для нецерковного українця «своя» Церква – один із елементів національної ідентичності.

Водночас є великі ризики – політичні, геополітичні. Як би там не було, але для Українських Церков можливість стати «однією помісною автокефальною Православною Церквою» є можливістю «бути собою». Яким способом бути собою – потрібно бачити вже тепер.

Є два способи реалізувати церковну автокефалію – помісно-сопричасний і конфесійно-уніатський. Потрібно визначитись, котрий із них обрати. Бо результат залежатиме від вибору. Оце лаконічне «якщо» постає перед нами тепер так само, як і колись у давній Греції.

Моїм завданням буде навести ряд базових церковних понять і прокоментувати їх. Це допоможе зрозуміти актуальні церковні події у церковному ж світлі. Такими «ключами розуміння» є поняття помісності Церкви і сопричастя Церков.

Отож, Христос засновує Свою Церкву на апостолах і висилає їх до народів світу. Апостоли та їхні наступники проповідують Євангеліє і охрещують тих, котрі вірою прийняли Благу Вість. Із групи охрещених постає місцева спільнота вірних, або місцева Церква, очолена єпископом. Ця Церква є Церквою-Донькою, а Церква апостолів чи їхніх наступників, котрі принесли світло віри, – Церквою-Матір'ю.

Уживання термінів «мати – донька» не випадкове. Попри всю, здавалося б, генетичну спорідненість, донька не є клоном матері, її «частиною», але окремою від матері, унікальною особистістю. Подібно й місцева Церква від моменту свого «народження» не є «продовженням» своєї Церкви-Матері, а окремишньою, іншою від Матері Церквою-Донькою. Єпископ місцевої Церкви, незалежно від Церкви свого походження, є

саме місцевим ієрархом.

Згодом ця місцева Церква, подібно до Христа – Свого Божественного Засновника, росте «літами і ласкою». Зустрічаючись у регіоні свого зростання з іншими місцевими Церквами, вона входить із ними в сопричастя Церков. Це означає, що вони сповідують спільну віру «в єдину, святу, соборну і апостольську Церкву» і можуть причащатися Тіла і Крові Христа одні в одних.

Зростання Христової Церкви в місцевих Церквах стається евангелізацією культури місцевих племен чи народів. Унаслідок неї твориться місцева християнська традиція (передання). Має ця традиція літургійну, духовну і канонічну складові.

Зокрема, канонічна складова місцевої традиції походить від літургійних, духовних і дисциплінарних звичаїв місцевої Церкви. Зведені разом і зафіксовані на письмі, ці досі неписані звичаї творять писане право. Звідси походить назва автономна Церква, тобто Церква свого права (по-латині *sui iuris*).

Єпископи місцевих Церков спільної традиції на знак сопричастя між собою обирають одного із-поміж себе першим єпископом (архієпископом або первоієрархом). Разом із ним вони творять Синод єпископів.

Унаслідок обрання архієпископа місцеві Церкви утворюють помісну Церкву, а архієпископ стає її Главою. Помісна Церква і далі залишається Церквою-Донькою своєї Церкви-Матері. Глава помісної Церкви разом із Синодом звершує своє право (юрисдикцію) на теренах поширення спільної церковної традиції. Якщо Глава помісної Церкви є вірним Церкви-Доньки, то така автономна Церква стає автокефальною (має власного Главу).

Евангелізаційне служіння помісної Церкви серед ще неоцерковлених співвітчизників, яке призводить до утворення («народження») нових місцевих Церков (єпархій) спільної традиції, вчиняє архієпископа митрополитом, а архієпархію – митрополією, тобто матірньою щодо нових єпархій.

Коли евангелізація охоплює увесь народ, тоді Глава помісної Церкви – її архієпископ-митрополит – стає Отцем хрещеного (християнського) народу (по-грецьки патріархом).

Якщо діти патріаршої Церкви поселяються поза межами Батьківщини, то для них Глава і Отець помісної Церкви, тобто патріарх, стає католикосом, а помісна Церква-Мати на Батьківщині у сопричасті з Церквами-Доньками, «народженими» на поселеннях, стає Вселенською Церквою, тобто одним із ними помісним (воплоченим) Тілом Христа. Христос – воплочений Син Божий – є водночас «одним із Святої Трійці». Він не є ні Отцем, ані Святим Духом, і водночас «нерозривно і незмішано» перебуває в Отці і Святому Дусі. Подібно і Христова Церква. Вона – не тільки Тіло Христове, а й ікона Пресвятої Трійці.

Це означає, що її помісність «нерозривно і незмішано» пов'язана із сопричастям з іншими помісними Церквами. Таким сопричастям Христова Церква є соборною, віру в яку ми й сповідуємо у Символі віри. Нема сопричастя без помісності і навпаки.

Згідно з еклезіологією Отців VII Вселенського Собору, кожна помісна Церква має виражати свою зрілу помісність трьома способами сопричастя – всередині неї самої сопричастям симфонійним, коли збирає й оцерковлює в єдину співзвучність (симфонію) розмаїття осіб одного Народу Божого.

Інший спосіб сопричастя – це «сопричастя одностудності» (грецькою симфронунтес) із Церквою-Матір'ю. Цей спосіб сопричастя передбачає «обмін дарами» між Церквами,

коли Церква-Мати вільно дарує, а Церква-Донька вільно приймає богословські, літургійні і духовні скарби Церкви-Матері, даруючи натомість однодумні ентузіазм і енергію молодій Церкві-Доньки.

І останній спосіб сопричастя – «синергійне сопричастя» у вірі і Святих Таїнствах із наступником апостола Петра, єпископом і водночас папою Риму. Синергійне сопричастя можливе або через Церкву-Матір, або безпосередньо з Церквою Риму. Тільки та Церква, яка перебуває в повному триєдиному сопричасті, є вповні помісною Церквою.

Що все це означає для нас, українських християн київської традиції? Ми, як і кожна інша Церква, покликані до повноти як помісності, так і до повноти сопричастя. Нашою повнотою помісності буде Київська Церква, а повнотою сопричастя – симфонійне сопричастя між УГКЦ, УАПЦ, УПЦ КП і УПЦ МП.

Наша симфонійність має продовжитись однодумністю з Царгородською Церквою-Матір'ю і синергійністю з Римською Церквою. Прямуючи помісно-сопричасним шляхом, ми утверджуватимемо нашу помісність і, тим самим, суб'єктність щодо згаданих тут Церков-Сестер.

Що потрібно зробити задля досягнення позитивного помісного варіанта отого лаконічного «якщо»?

По-перше, визнати, що виникнення в незалежній Україні УАПЦ і УПЦ КП було не церковним розколом у Московській (Російській Православній) Церкві, а вільним і усвідомленим вибором православними українцями рідної Київської Церкви. Усвідомлення історичної приналежності до київської традиції зовсім не є розколом традиції московської.

По-друге, визнати всі чотири Українські Церкви спадкоємицями однієї й тієї ж київської традиції. Спільним об'єднавчим помісним чинником є киевоцентризм свято-Володимирового Хрещення.

Наступний крок – сопричасно визнати в Українських Церквях один і той же самий Символ віри, а тому єдність у вірі, і благодатність (спасительність) Святих Таїнств, а тому можливість сопричастя в Таїнствах та літургійного співслужіння.

Видимим знаком цієї єдності в сопричасті стане спільно обраний Глава Київської помісної Церкви. Він очолюватиме не якусь одну з Українських Церков чи якусь «спільну Церкву», яка поглине всі інші, а партнерське і рівноправне, тобто симфонійне сопричастя Українських Церков, яким і з якого існуватиме Київська Церква.

Цей спосіб сопричастя потребує свого продовження в однодумному сопричасті Київської Церкви з Царгородською Церквою-Матір'ю і довершення в синергійному сопричасті з Церквою Риму. Єдність у вірі й сопричастя у Таїнствах включає в себе і сопричастя канонічних помісних юрисдикцій – київської на теренах проживання вірних Київської Церкви – і царгородської та римської на теренах проживання вірних їхніх Церков. Помісне розуміння юрисдикції, поєднане з невід'ємним від помісного розумінням сопричастя між юрисдикціями, зніме спекуляції навколо питання, «чиєю канонічною територією» є Київська Церква.

Як виглядатиме конфесійно-уніатський варіант нашого якщо? Адже ми можемо повністю чи частково відмовитися від помісного і сопричасного варіанта. Ми можемо взагалі нічого не робити і лише спостерігати, що з нами роблять. Але тоді ми проявимо неготовість «бути собою».

Згідно з конфесійним підходом, «єдина помісна Церква» ототожнюється зі «своєю» конфесією, а мислячи по-уніатськи, своя конфесія бачиться «частиною» (партикулою)

якоїсь іншої Церкви (Риму, Царгорода чи Москви) чи її «канонічною територією». Уніатська психологія залежності від інших Церков воліє пасивно дочекатися месіанського томоса, уповуючи, що Церкви Риму, Константинополя і Москви якось домовляться між собою про нашу подальшу долю.

Сама конфесійність є виявом помісної незрілості, а уніатство – інфантильної неготовості до «дорослого» сопричастя помісних Церков. Конфесійність увесь вищеназваний «інструментарій» помісності (автокефалія, патріархат та ін.) уживає задля ствердження власної конфесії на противагу до інших конфесій і задля зростання своєї конфесії коштом поглинання інших. Конфесійність полемічна і конфліктна за визначенням. Уніатство ж боїться навіть згадки про помісність, подібно як уже доросла людина може боятися дорослості й інфантильно втікати в дитинство, під «опіку» тата й мами. На все і про все уніатство питає «дозволу» батьків, чи то у вигляді «установлення» патріархату, чи «дарування» автокефалії. Якщо ж «батьки» зволікають із дозволами, тоді уніатство шукатиме для себе «опікуна» і звертатиметься «по допомогу» до держави чи до сильних світу цього.

Прояви цих синдромів ми спостерігаємо вже зараз. Для представників конфесійного розуміння, творення «однієї помісної» Української Церкви означає «приєднання» православних конфесій до однієї «базової» (найбільш патріотичної, лояльної до держави чи найчисельнішої). Під приєднанням розуміється прозелітичний перехід зі своєї конфесії під юрисдикцію «базової» разом із усім церковним «майном».

Уніатський же синдром відчувається у звертанні «по допомогу» в забезпеченні конфесійних «переходів» до державних органів і силових структур. Адже вже саме гасло «в незалежній державі має бути незалежна Церква» передбачає залежність Церкви від держави. Остання втягається в міжконфесійні протистояння, а підтримку однієї з конфесій проголошує «питанням національної безпеки».

Підміна помісного підходу конфесійним означає підміну сопричастя між Церквами – рівноправними партнерами – їхнім зниканням у «лоні» однієї «казенної» конфесії. Така конфесія не зможе бути сопричасним партнером для інших помісних православних Церков, не кажучи вже про Церкви католицькі. Така конфесія не зможе бути в партнерській «симфонії» і з Українською державою, бо лише по-уніатськи претендуватиме на роль державного департаменту.

Дозрівання Церков Христової Церкви до помісності кожної з них і до сопричастя між ними є історичним процесом. Цей процес – складний, болісний і тривалий. Наша Київська Церква – не виняток. Питання надання автокефалії стало каталізатором для Українських Церков, аби вони прямували до помісності в Київській Церкві через сопричастя між собою. У нас це може вийти. Якщо...

Вибір шляху – за нами.

Дрогобич, 04. 10. 2018 р. Б. о. Мирон Бендик,
ректор Дрогобицької семінарії